

ANNEKE VAN BAALEN

Nieuwe visies op de positie van de vrouw, en wat doen we eraan?

“Uiterlijk op de leeftijd van twaalf jaren - want op deze leeftijd hebben de meeste vrouwen al besloten, het leven als hoer te aanvaarden, dat wil zeggen, een man voor zich te laten werken en hem als tegenprestatie zo nu en dan haar vagina ter beschikking te stellen - maakt de vrouw een einde aan haar geestelijke ontwikkeling.”

Esther Vilar, *De gedresseerde man*, blz. 20.

“De passieve, leeghoofdige Papa’s dochter, altijd belust op bijval, op een klopje op het hoofd en op het ‘respekt’ van elk ‘stuk vuil’ dat voorbijkomt, wordt gemakkelijk gereduceerd tot Mama, hersenloze bevrediger van fysieke behoeften, susser van het moede, aapachtige hoofd, schenkster van zelfvertrouwen, waardeerster van het verachtelijke, een heetwaterkruik met tietten

Valerie Solanas, *Scum Manifest* blz. 29.

Niet iedere vrouw is tevreden met haar rol in dit leven. Sommige zijn er zelfs buitengewoon kwaad over. Esther Vilar heeft deze woede geuit in een scheldtirade op vrouwen, Valerie Solanas in een nog feller scheldstuk tegen mannen en hun geïndoktrineerde dochters, de “mannelijke vrouwen”

Laten we eerst de vrouw bekijken. Volgens Vilar is haar enige levensdoel de man voor zich te laten werken. Verder interesseert zij zich nergens voor. Ze kijkt alleen naar een bouwput als ze denkt dat er iemand in ligt. Als ze tijd overhoudt dankzij de vernuftige apparaten die de mannen voor haar uitgevonden hebben, plakt ze bloemetjes op de badkamer - en op de w.c. Ze is te dom om mannen te waarderen of zelfs maar te begrijpen. Mannen blijven steeds iets achter vrouwen zoeken, omdat ze zich een dergelijke onbenulligheid gewoon niet kunnen voorstellen; maar tegelijk minachten ze ze.

Ik weet niet of veel vrouwen zichzelf in dit portret zullen herkennen – maar hun schoonzuster waarschijnlijk wel. In elk geval hebben veel vrouwen er genoeg van zulke onmenselijke wezens, onwezenlijke huismeubels te zijn. Het idee dat ze in ieder geval hun man en kinderen het leven zuur kunnen maken, vrolijkt ze niet op. Ze willen er achter komen waarom ze zich onbehagelijk en opgesloten voelen. Zou het beter gaan met een man, of zonder een man? Zou het helpen om de kinderen naar een kresj te brengen, om een baantje te nemen? Om minder te werken? Of zit de oorzaak dieper, in het vrouw-zijn zelf?

We weten dat er geen aangeboren verschillen tussen mannen en vrouwen zijn buiten de geslachtskenmerken. Desondanks zijn er duidelijke verschillen in gedrag. We zullen er achter moeten komen wat daarvan de oorzaak is. We moeten ontdekken wat ons tot vrouw maakt.

Wanneer we goed nadenken, kunnen we allemaal wel wat verzinnen. We hebben allemaal onze herinneringen aan momenten waarop er iets met ons gebeurd is waardoor we iets meer meisje werden, iets meer vrouw. Het vrouw zijn heeft iets te maken met afhankelijkheid, met leven voor anderen, afwachten wat voor plannen de anderen maken. Meredith Tax zegt in *Notes from the Second Year* (blz. 11) dat we ons verontschuldigen als de regen iemands piknik bederft. We kunnen er aan toevoegen dat de meeste vrouwen hun hele leven in de weer zijn om dergelijke narigheden te voorkomen. Ons bestaan cirkelt in het algemeen om anderen en in het bijzonder om het gezin. Voor onszelf weten we niet precies wat we willen. Als we denken dat we het weten, blijkt het niet te zijn wat we verwacht

¹ Verschenen in *Sextant*, november 1971

hadden. Als we verlangen naar lichamelijke warmte en hartelijkheid, krijgen we sex. Als we verlangen naar sex, krijgen we een huwelijk, of de vernederingen die onvermijdelijk schijnen te zijn als je zomaar eens een man wilt versieren. Als we kwaad zijn richten we onze woede tegen onszelf – we huilen, we worden zenuwachtig of we snauwen tegen onze kinderen. We schijnen nooit het goede adres te kunnen vinden waar die woede wel iets zou kunnen opleveren.

Wat we zo graag zouden willen weten is het verband tussen deze gevoelens en ervaringen (en die van ontelbare andere vrouwen). Maar vrouwen zijn zo verschillend en het is zo moeilijk elkaar te begrijpen, dat het lang duurt voor we het gemeenschappelijke in bepaalde ervaringen ontdekt hebben. Om die ervaringen dan weer met andere in verband te brengen, kost nog meer tijd. Telkens vinden we een paar stukjes van de legkaart die aan elkaar passen, maar we hebben geen idee waar ze horen en hoeveel er nog ontbreken - laat staan van wat er uiteindelijk tevoorschijn zal komen.

The female eunuch van Germaine Greer (er komt een vertaling van bij Meulenhoff, die wel De vrouwelijke eunuch zal heten) is een uitvoerige bijdrage tot deze legkaart. Zoals uit de titel blijkt denkt Greer dat het belangrijkste stukje juist is weggeraakt: de kut. Het meest wezenlijke van de vrouw is haar gekasteerdheid. De vrouw is een seksueel object voor anders seksuele wezens: mannen. Haar seksualiteit wordt passiviteit genoemd en daardoor tegelijk ontkend en verkeerd voorgesteld. De vagina wordt uit het beeld van vrouwelijkheid weggelaten, net zoals tekenen van onafhankelijkheid en kracht in de rest van haar lichaam. De kenmerken die geprezen en beloond worden zijn die van de kastraat - verlegenheid, molligheid, loomheid, teerheid en gekunsteldheid (blz. 15). Meisjes worden van jongsaf afgehouden van originaliteit, nieuwsgierigheid, ondernemingslust. Hun energie wordt omgezet in destructieve eigenschappen, de eigenschappen van Lucy in de Peanuts. Greer wijst erop dat seksuele handelingen zelf vormen van onderzoek zijn, zoals het oude eufemisme “bekennen” (“carnal knowledge”) duidelijk maakt. Het is juist het element onderzoek in haar seksualiteit dat de vrouw afgeleerd wordt, niet alleen in haar seksuele kontakten, maar ook in alle andere. Daardoor blijft ze steken in een soort inertie. (blz. 68) Ik vind dit wel een vondst. Het blijkt dat onze moeilijkheden meestal liggen in het combineren van onze verschillende positieve eigenschappen. Niemand is zo leeg en onbenullig als de meisjes in de Playboy. We hebben allemaal wel een paar punten waarop we ons zelfrespekt baseren, waarin we onszelf zijn. Maar de moeilijkheid zit erin om er een geheel van te maken. Hoe we ons ook draaien altijd moeten we iets opgeven waarvan we toch het gevoel hebben dat het onmisbaar is.

Wat de oorzaak hiervan is wordt echter niet duidelijk. Die zal toch wel iets met de samenleving te maken hebben. Waarom maken mannen vrouwen tot seksobject, waarom nemen ze ons niet serieus? Het boek geeft geen beeld van een samenleving waarin mannen en vrouwen, ondanks volstrekt onvergelykbare omstandigheden, toch opgesloten zitten in dezelfde structuren. Wat duidelijk naar voren komt, is het beeld van één vrouw: Germaine Greer.

Dat komt ook overeen met haar konklusie en haar advies: probeer jezelf te laten gelden, begin niet met de wereld te veranderen. Iedere vrouw heeft de steun en liefde van haar zusters nodig, maar ze zal haar eigen vormen van verzet moeten vinden (blz. 14). Greer is er zeker van dat we onze steun aan het kapitalistische systeem moeten ontzeggen, maar daarvoor is geen strijd of konfrontatie nodig. Eigenwijsheid en onverantwoordelijkheid zijn voldoende. Vrouwen moeten hun angst voor de vrijheid overwinnen en niet vluchten in huwelijk of andere afhankelijkheidsrelaties.

Ze heeft natuurlijk voor een groot stuk gelijk. Niets is zo'n mooi gezicht als een vrouw die voor zichzelf opkomt. Als we dat allemaal durfden, was er niets aan de hand. Hoe komen we zover dat we onze eigen wapens kunnen gebruiken? Waarom doen we dat niet uit onszelf? We zullen die zusterlijke steun toch enige vorm moeten geven, anders zou het wel kunnen gebeuren dat alleen de flinksten en de meest bevoorrechten zich redden en dat de anderen gewoon blijven waar ze zijn. We zullen enig idee moeten hebben van de krachten die op ons inwerken, voordat we weten waarop ons verzet gebaseerd moet zijn.

Daarvoor zijn we - voorlopig - op mannen aangewezen. Zij zijn immers al veel langer bezig te onderzoeken hoe de wereld in elkaar zit. Daarbij vinden ze ook wel eens iets waar wij iets aan hebben, al weet je nooit of ze het wel zo bedoeld hebben. Iedere theorie die onze eigen ervaringen verheldert helpt ons echter weer wat verder. Mij is van alles duidelijk geworden door de nieuwere biologische theorieën over het ontstaan van menselijke samenlevingen. Daarom vat ik hier enige stellingen uit Desmond Morris, *De mensentuin* en Wolfgang Wickler, *De aard van het beestje*, heel beknopt samen.

Eens, heel lang geleden, zijn vrouwen buiten de samenleving gesloten. Dat is waarschijnlijk in de tijd geweest dat onze apen-voorouders in hiërarchisch georganiseerde groepen zijn gaan leven, die een territorium veroverden op en verdedigden tegen de buitenwereld - misschien omdat ze van de veilige bossen, waar de vruchten zomaar aan de bomen hingen en ieder zich kon verstoppen als er gevaar dreigde, naar de vlakten moesten verhuizen. Ze werden roofdieren die in groepen jaagden. Daarbij kwam dat het steeds langer ging duren voordat de jongen volwassen waren. Dat hangt ook met het vorige samen. Als de sociale mechanismen ingewikkelder worden, duurt het langer om ze te leren. Deze ontwikkeling versterkt zichzelf nog meer. Hoe groter de veroveringszucht wordt, des te hiërarchischer en ingewikkelder de organisatie, des te langer de jeugd. Hoe groter de sociale spanningen die op de mannen in de hiërarchie worden uitgeoefend, hoe groter de veroveringszucht. Want het waren alleen de mannen die in de jagershiërarchie georganiseerd konden worden. De vrouwen moesten thuis blijven om op de jongen te passen.

Bij de opbouw van de hiërarchie en het onderwerpen van de vrouwen is van eenzelfde middel gebruik gemaakt: de seksualiteit, in de vorm van "status-sex." Het signaal waarmee het vrouwtje haar achterste aanbiedt om te paren, wordt teken van onderwerping - ook van een lagere man over een hogere. Het gebaar waarmee een mannetje een vrouwtje beklimt wordt een teken van overheersing - ook van een hogere man over een lagere. De opgeheven penis gaat fungeren als dreigement, als machtsvertoon. Bavianen hebben daarvoor een felrode penis en blauwe ballen. Hun schildwacht toont een erectie als dreiging.

Volgens Morris bestaat deze "status-sex" ook in de moderne samenleving en heeft zich daar zelfs tot super-sex ontwikkeld. Wij leven namelijk niet meer in kleine stammen. De ontwikkeling van de landbouw heeft het verhandelen van overschotten mogelijk gemaakt, waardoor een elite ontstond die vrijgesteld was van productie. Er ontstonden steden en superstammen, waarin niemand meer door vriendschappelijke gevoelens jegens de anderen geremd werd. Superstammen moeten geleid worden door superleiders, die tyrannie uitoefenen over groepen onderworpenen. De vrouwen zijn daarvan het slachtoffer (Morris blz. 111):

"Het is een onaangenaam maar overduidelijk feit dat hoe groter de behoefte aan mannelijke ego-versterking is, hoe drastischer de maatregelen worden; hoe groter de vernedering en het geweld, des te groter is ook de ego-versterking." "Maar onder de zware statusdruk van het superstambestaan waar maar weinig dominanten en veel onderdrukte ondergeschikten zijn, leiden sadistische gedachten en fantasieën een bloeiend bestaan."

De mannelijkste vorm van sadisme is verkrachting. Een zwakkere man moet met exhibitionisme genoegen nemen.

Al deze verschijnselen vinden we in bovengenoemde boeken beschreven. Germaine Greer begint haar hoofdstuk over *Afkeer en walging* met de zin:

"Vrouwen hebben er geen idee van hoe erg mannen hen haten."

Ter illustratie geeft ze enige bladzijden gruwelijk materiaal en nog een hoofdstuk vol scheldwoorden (ik ben erg benieuwd naar de vertaling daarvan - zouden wij er ook zoveel hebben?).

Esther Villar beschrijft de statussex vrij lakoniek. Volgens haar geeft de man zichzelf cijfers overeenkomstig het aantal keren dat hij achter elkaar klaar komt; als hij seksueel tot niets in staat is voelt hij zich *nergens* toe in staat (blz.66). Zij weigert echter zich te laten intimideren: "De erectie van het mannelijke lid is voor de vrouw zoiets bespottelijks, dat zij er nauwelijks geloof aan kan hechten als zij er voor het eerst van hoort." (blz. 81).

Valeria Solanas daarentegen reageert met verbijsterde woede:

“Opgevreten door schuld, schaamte, angsten en onzekerheden en een nauwelijks merkbare fysieke sensatie bereikend als hij geluk heeft is de man desondanks geobsedeerd door het neuken - hij zal een rivier van snot overzwemmen, een kilometer tot aan zijn neus door braaksel waden als hij denkt dat daar een vriendelijk kutje op hem wacht. Hij zal een vrouw neuken, die hij veracht, ieder mummelend oud wijf, en bovendien voor de gelegenheid betalen. Waarom? Het opheffen van een fysieke spanning is niet het antwoord. aangezien masturbatie daarvoor voldoende is. Het is geen bevrediging van het eigen ik, dat verklaart niet het neuken van lijken en baby's.”(blz. 22).

Haar reactie is duidelijk:

“Seks is geen onderdeel van een menselijke verhouding; integendeel, het is een solitaire belevenis, niet creatief en een grove tijdverspilling.”

Veel vrouwen reageren op dezelfde manier. Dit is natuurlijk een oplossing waarbij veel verloren gaat. Morris noemt naast de status-sex nog 9 andere functies van de seksualiteit. Helaas is het niet zo makkelijk die van de status-sex te scheiden. Freud heeft al beschreven hoe ingewikkeld macht en seksualiteit verweven zijn.

De radikale Amerikaanse vrouwenbeweging verzet zich juist tegen de combinatie van macht en seks die beschreven wordt met “mannelijk chauvinisme.” Wanneer de analyse naar de maatschappij wordt doorgetrokken komen er echter weerstanden. Vrouwen hebben immers ook belang bij de mannelijke hiërarchie, omdat hun onderlinge hiërarchie daarvan is afgeleid. Zij vechten om de hoogste man en als ze er een hebben proberen ze hem zo hoog mogelijk op te jagen. Esther Villar is zeer welsprekend over de manier waarop vrouwen zo het kapitalistische systeem in stand helpen houden.

Ook als vrouwen iets tegen het systeem zelf willen ondernemen, moeten ze nog beslissen hoe. Ze zouden zich kunnen aansluiten bij die mannen, die het kapitalisme omver willen werpen. Dit wordt bepleit door Evelyn Reed in *Welke emancipatie?* Volgens de marxistische analyse is de macht in handen van een groep mannen die in het bezit is van de produktiemiddelen en daardoor de anderen het grootste deel van de vruchten van hun arbeid kan ontnemen. Evelyn Reed denkt dat als de particuliere eigendom nu maar afgeschaft zal zijn en de klassen verdwenen, de vrouw ook zal zijn bevrijd. Zij baseert deze verwachting op de door antropologen beschreven fase waarin de mannen jaagden en de vrouwen de landbouw uitvonden. Ze beschrijft uitvoerig hoe er toen een vrouwenkultuur bloeide, met de uitvinding van weven en pottenbakken, vuur en medicijnen, zonder privé-eigendom, in communisme en democratie.

Volgens mij zit er een zwak punt in deze redenering. De vrouwenkultuur kon juist ontwikkeld worden omdat de mannen er helemaal niet waren. Ze waren op jacht. En toen ze terugkwamen, omdat de uitvindingen van de vrouwen genoeg opbrachten en het jagen niet meer nodig was, namen ze de vrouwenkultuur gewoon over. Reed zegt het zelf:

“In korte tijd beheersten ze niet alleen alle ambachten van de vrouwen, maar begonnen ze ook snel verbeteringen aan te brengen in de gereedschappen, de uitrusting en de werkmethoden.”(blz. 36)

Dat kon omdat ze door het jagen een goede sociale organisatie hadden moeten opbouwen.(Morris blz. 16). De vrouwen werden uitgesloten van de sociale organisatie, zoals ze dat van de jagersorganisatie waren geweest. Ze hielden huishouden en kinderen over. Linkse vrouwen hebben gemerkt dat ze in de mannelijke verzetsorganisaties geen andere rol vervullen dan in de rest van de maatschappij. Ze mochten typewerk doen, koffiezetten en of op hun rug gaan liggen. Linkse mannen willen hun privileges evenmin opgeven als rechtse. Ze hebben ze veel te hard nodig om hun strijd tegen de maatschappij te kunnen volhouden. Ook zij hebben een hiërarchie en ze staan altijd bloot aan de verdenking dat ze in feite niets anders willen dan de macht in de samenleving overnemen: zelf aan de top komen. Wij zullen dan ook iets anders moeten verzinnen. Eigenlijk is het eenvoudig genoeg. Als wij onderdrukt worden door onze banden met de mannelijke hiërarchie, dan verbreken we die

banden. We trekken ons gewoon terug. We doen niet meer mee. We vergeten de mannen gewoon (zo lang mogelijk, bedoel ik). En dan ontwerpen we onze eigen kontaktvormen. Het effect van zo'n tijdelijk feministisch isolement is een volslagen verrassing. Als de mannen geweerd zijn, is er ook geen reden om elkaar met mannenogen te bekijken. Mooi en lelijk, oud en jong verliezen hun betekenis als waardemaatstaven. We zien elkaar als personen, niet als vrouwen. Het normenpatroon dat van de mannen uitging verdwijnt: er is geen reden meer om opofferend, nederig, bescheiden of afhankelijk te zijn. We krijgen het gevoel terug hoe we zouden zijn als we geen vrouwen waren. We richten de woede om wat we niet zijn naar buiten, tegen het systeem dat ons opdraagt onszelf te vernietigen. Wanneer de woede naar buiten gaat, de angst verdwijnt, het zelfrespekt terugkomt, krijgen onze andere gevoelens weer ruimte. We beleven ze opnieuw: tederheid, jaloezie, seksualiteit. We ontdekken dat we onze emoties nog wel voor iets anders kunnen gebruiken dan om een man te veroveren of een gezin bij elkaar te houden.

In dit proces: het opnieuw beleven van ervaringen en daarin onszelf terugvinden, zijn wij allen gelijk. Ieders ervaringen zijn onvervangbaar, ieders begrip is nodig voor een gemeenschappelijk inzicht. Hier ervaren wij gelijkheid tussen vrouwen als tegenstelling tot een hiërarchische mannenmaatschappij. Dat geeft ons inspiratie om de strijd met de werkelijkheid weer aan te gaan.

Want we moeten weer naar huis. Daar wacht de mannenmaatschappij op ons in de vorm van echtgenoot en gezinstaat, of vriendjes, of werk, televisie, krant, films, boeken. De mannencultuur omringt ons aan alle kanten. Als wij willen blijven leven, is de enige mogelijkheid de mannencultuur te veranderen.

Mannen beheersen de werkelijkheid. Zij bezetten de aardbol. Er is geen plek waar we ons met ons

alleen kunnen terugtrekken. Zelfs als we een andere planeet zouden vinden, zouden we de ruimtevaartuigen van de mannen moeten lospeuteren.

Dit is een benauwend idee en ik kan me voorstellen dat sommige vrouwen geen andere oplossing zien dan de mannen helemaal af te schaffen. Hun sociale organisatie heeft misschien zijn nut gehad, maar nu wordt het voortbestaan van de mensheid erdoor bedreigd. De mannen hebben hun menszijn veroverd op de natuur en daarbij de natuur vernietigd, maar vergeten dat zij er bij horen. Als de vernietiging doorgaat worden wij allen vernietigd. Een aantal feministen heeft daarom voorgesteld de mannen maar te vermoorden of met hun speelgoed in het Krugerpark op te sluiten, als evolutionair schadelijk geworden roofdieren. Voor de voortplanting kunnen spermabanken dienen, tot de techniek het mogelijk maakt baby's te kweken zonder gebruik te maken van mannelijk zaad.

Valerie Solanas bepleit deze oplossing, op een schitterende manier. SCUM betekent Society for Cutting Up Men (Vereniging voor het Stuksnijden van Mannen, VSM dus). Haar manifest is blijkbaar zo gevaarlijk dat ze door twee mannen begeleid wordt, die in uitvoering voor- en nawoord hun best doen de schade zoveel mogelijk te herstellen door er voortdurend op te wijzen hoe gek Valerie wel is. Overigens blijkt wel dat Valerie's mislukte moordaanslag op Andy Warhol - waar voor- en nawoord schande van spreken omdat ze Warhol niet viriel genoeg vinden - de reden is dat het manuscript is gepubliceerd. De uitgever had liever een autobiografische roman gewild!

Valerie Solanas gebruikt dezelfde onverbiddelijke quasi-logika als Esther Vilar maar zij heeft een ander vertrekpunt. Zij gaat uit van de genetische onvolledigheid van de man:

"De man is een biologisch ongelukje: het. y (mannelijk) gen is een onvolledig x (vrouwelijk) gen, dat wil zeggen: het bezit een onvolledig paar chromosomen. Met andere woorden: de man is een onvolledige vrouw, een levende miskraam, in de genen-fase ontijdig ter wereld gebracht. Mannelijk zijn is onvolmaakt zijn, emotioneel beperkt; mannelijkheid is een onvolmaaktheidskwaal en mannen zijn emotioneel invalide. [...] De man is volmaakt egocentrisch, in zichzelf opgesloten en niet in staat met anderen mee te voelen of zich met anderen te vereenzelvigen, niet in staat tot liefde, vriendschap, genegenheid of tederheid." (blz. 21)

Valerie ziet er geen heil in de indoktrinatie ongedaan te maken van de miljoenen trutten, de laffe "mannelijke vrouwen." Een klein groepje Scums zal het systeem moeten vernielen. Niet meedoen met het systeem helpt immers niet, want vrouwen deden toch al niet mee. Dat laatste is maar gedeeltelijk waar. Vrouwen werken wel mee aan het systeem, namelijk door liefde en gezinsverzorging. Als ze die weigeren; tasten ze het systeem aan. En het is een minder onmenselijke oplossing dan alle mannen uit te moeten roeien.

De meeste vrouwen blijven ondanks alles het gevoel houden dat mannen ook mensen zijn. Ze zijn eens met ons verwant geweest, ze zijn in wezen uit dezelfde stof gemaakt. Misschien zouden we elkaar weer eens kunnen vinden. Bovendien krijg je van een pik toch een lekker gevoel in je kut; moeten we dat opgeven omdat mannen hun pik ook voor een ander doel gebruiken? Germaine Greer zegt het zo:

"Mannen zijn de vijand ongeveer op dezelfde manier dat de een of andere verblinde jongen in uniform de vijand was van een andere, die in de meeste opzichten op hem leek behalve het uniform. Een mogelijke taktiek is om te proberen de uniformen uit te krijgen."

Wij zijn de enige onderdrukte groep die geen identiteit verwacht van het vermoorden van onze onderdrukkers. Wat wij moeten aanvallen is de mannelijke hiërarchie. We moeten de mannen veranderen. Dat veranderen doen we door ze buiten te sluiten. Wanneer ze buitengesloten zijn, worden ze zich bewust van de statusdruk in de hiërarchie, omdat ze die niet meer kunnen doorgeven naar ons. Als ze geen emotioneel reservoir meer hebben om uit te putten, zullen ze hun eigen gevoelens moeten ontdekken.

Ik benijd de mannen niet die een dergelijk bewustwordingsproces doormaken. Het is misschien wel net zo pijnlijk voor hen als voor ons. Mannen en vrouwen kunnen van elkaar begrijpen hoe moeilijk het is, maar daar houdt de wederzijdse steun dan ook mee op.

Mannen zullen op elkaars schouders moeten uithuilen over de toestand waarin de mannenmaatschappij ze heeft gebracht - niet op de onze. Zij zullen hun organisatie moeten afbreken; zij zullen hun rol moeten afdelen, zoals wij de onze.

Dat is een proces van wisselwerking. Daarom is de vrouwenbeweging geen utopie. Het feminisme is een stap, een houding, geen werkelijkheid. Het zou ook niet kunnen want wij zijn zelf een deel van de mannelijke werkelijkheid. Wij zijn vervormd door onze banden met de hiërarchie.

De vrouwen in de heersende groepen in de samenleving zijn behalve onderdrukten ook onderdrukkers. Onze emoties zijn niet alleen vervormd doordat we door mannen worden onderdrukt, maar ook doordat we anderen moeten onderdrukken. De bovenlagen in de samenleving moeten de anderen er onder houden. Daar moeten de vrouwen aan meedoen. Je kunt alleen een ander er onder houden als je bepaalde dingen in jezelf onderdrukt. We kunnen proberen daar achter te komen door na te gaan wat voor privileges we hebben en ons te realiseren dat we die niet willen opgeven.

Voor arbeidervrouwen is het helemaal niet moeilijk om te zien wat wij niet willen opgeven. Maar ze zullen niet direkt komen om ons dat te vertellen. Een arbeidervrouw moet zich bewust worden van haar onderdrukking als vrouw en van haar onderdrukking als arbeider. Hoe moet ze dat verdragen, als ze niet uitzonderlijk sterk is? Ze zou het moederschap - het uitsluitend bezit van kinderen - moeten opgeven, zonder dat wij haar daarvoor voorlopig iets kunnen teruggeven. Tot de vrouwenbeweging zoveel sterker is dat de arbeidervrouwen daaraan het zelfvertrouwen kunnen ontnemen zelf voor hun belangen op te komen, kunnen we niets anders doen dan ons voor hun economische belangen in te zetten.

Een radicale vrouwenbeweging moet zo soepel zijn dat alle vrouwen en alle vormen van vrouwelijk verzet er een plaats in kunnen vinden. Het onspektakulaire werk aan de voorzieningen moet gedaan worden: kinderopvang, part-time werk. We moeten een oog houden op de politiek. Er moet gedacht worden over maatschappij-analyse. Al deze dingen dwingen ons om op een mannelijke manier te werk te gaan. We moeten daartegenover onze eigen methoden van verzet koesteren en ontwikkelen. Juist het absurde van de vrouwenrol kan ons daarbij houvast geven.

Germaine Greer zegt terecht dat het sterkste wapen van de vrouw haar tong is. We kunnen informatie en ervaringen uitwisselen. We kunnen de mannelijke rituelen onthullen en belachelijk maken, door gewone onhebbelijkheid of door het gebruik van klassieke vrouwelijke logika. Greer klaagt erover dat ze dat door haar opleiding verleerd is - misschien kunnen de minder opgeleiden het ons weer bij brengen.

Een mooi voorbeeld van een eenvoudige feministische actie gaven de Verkademeisjes in hun speciale trein. Scheepmaker vertelde in Vrij Nederland dat ze de stationschef weggepest hadden door iedere keer als het vertreksignaal ging en hij zijn ei moest heffen, in koor te roepen: "Hoe groot is ons cheffie dan?!" De krenten van Koosje Koster waren ook heel effectief. Als geen man gewichtig meer durft te doen als er een troep vrouwen in de buurt is, zijn we een heel eind.

De tegenwoordige maatschappij is zo ingewikkeld dat niemand meer kan zeggen wat de zwakke plekken ervan zijn. Mannheim heeft het veranderen van maatschappelijke structuren vergeleken met het wisselen van de wielen van een rijdende trein. Onze enige troost is dat het systeem in stand gehouden wordt voor en door mannen en dat die mannen allemaal een vrouw nodig hebben. De vrouwenbeweging is ervoor om die vrouwen steun en veiligheid te geven, zodat ze in opstand durven te komen. Dat hoeft helemaal geen totale opstand te zijn. Iedere vrouw die iets weigert dat van haar verwacht wordt of iets doet dat niet van haar verwacht wordt, knaagt aan de rolverdeling.

We hebben geen grote, machtige organisatie nodig. Daarin zouden vrouwen onderdrukt worden door andere vrouwen en alles zou hetzelfde blijven. Kleine groepjes, losse acties en projecten zijn beter. Iedere vrouw moet op haar eigen manier aan de gang gaan voor haar eigen zelfstandigheid.

Literatuur

Germaine Greer, *The female eunuch*, Paladin 1971 (in vertaling bij Meulenhoff)
Evelyn Reed, *Welke emancipatie? Beschouwingen over de bevrijding van de vrouw*. (1969) vert. Leo Klatser, NVSH 1971
Valerie Solanas, *SCUM-manifest*, (1967) vert. Koos Schuur, Bezige Bij 1971
Esther Vilar, *De gedresseerde man*, vert. Petra Troost, Triton Pers 1971
Notes from the Second Year: Women's Liberation, Major writings of the radical feminists, 1969 (Enkele artikelen vertaald in *Berichten uit Amerika*, MVM 1971)
Desmond Morris, *De mensentuin*, Bruna 1971
W. Wickler, *De aard van het beestje. Over de natuurwetten van het sexuele contact*. Ploegsma 197